

III ALDIA: LARRAMENDITARRAK

MANUEL LARRAMENDI (1690-1766)

XVII gizaldiaren azkenerantza agortu-antzean geratu zan iparraldeko idazle zarren idazkerea eta Aita Larramendi'k sortu eban egoaldeko lorategi ederra.

Larramendi euskal elertian erradoi bat dogu.

Egia esan, ez eban berak asko idatzi euskeraz. Baiña bai erderaz lan ederrak euskereari buruz. Berak sortu eban euskerearen apolojisten aldia. Oneik euskerearen alde idazten dabe, baiña erderaz.

Orduko euskerearen arerioak azpiratzeko artu eban erderazko jokabidea. Gogoratu bide orretan antxiña Emerik Pikaud erromeslariak esana, euskerea izkuntza basatia zala eta geroago Mariana edestilariak esana, euskerea gramatika-ra ezin sartu leikela izkuntza basatia dalako.

Olakoen aurka jokatu eban Larramendi'k Eziña egiña (Orixe'ren euskeran) edo El imposible vencido agertuz.

...

Andoain'go Garagorri baserrian jaio zan Larramendi eta amaren abizena artu eban. Aita Txomin Garagorri zan.

Bilbao'n sartu zan josulagunen artera 1709n. urtean eta andik urte bira Villagarcia de Campos (Palentzia'k) egin ebazan botoak.

Balladolid eta Salamanka izan ziran bere ikastetxe nagusiak eta eurentan ikasi eta irakatsi eban. "Irakasle aundia" esaten eutsuen. Izlari ona be ba-zan.

Izaeraz bizia ta alaia zan, urduria be bai.

Sasoi orretan idatzi ebazan euskerearen arerioen aurka liburu bi: "De la antigüedad y universalidad del Bascuence en España" 1728, eta euskerea gramatikara sartu leikela adierazteko El imposible vencido edo eziña egiña deritxon gramatika.

Iru urtetan izan zan (1730-1733) Maria Ana Erregiñearen autor-entzule Baiona-ondoan. Urte orreitan idatzi eban "Discurso histórico sobre la antigua famosa Catabria".

1734n. urtean asi eta 1766n. era arte Loiola'n bizi izan zan lan eta lan. Antxe il be egin zan Aita Kardaberaz alboan ebalu.

Emen idatzi eban "Diccionario trilingüe" ospetsua, gaztelaraz, latinez eta euskeraz.. 220 orrialdeko sarrera bat dauko.

Era bitako itzak daukoz iztegi orretan, batzuk errian eta liburuetan artuak eta beste asko berak asmatuak, baiña ez dau esaten asmatuak zeintzuk diran

Aurpegira botaten dautsoe berak ez esatea zein euskalkitan artua dan berba bakoitza, baiña berak euskerea batzeko egiten daua ori diño.

"Corografía" (1882) da bere beste liburu bat. Emen gipuzkoa'ko dantzak aztertzen dauz..298 orrialde dira.

Argitaratu barik dagoz ainbat lan: Teoloji-gaiak, kartak, euskera-erdera iztegia (amaitu bakoa), dantzai buruz beste

lan bat, Gipuzkoa'ren edesti laburra, Igokundeko Martin Deunaren bizitzea.

Oneik dira berak euskeraz idatzitako lanak:

- Mendiburu aitari eskutitza.
- Sebastian Gandara'ri eskutitza.
- San Agustin'en gorapena
- Astete'ren doktriña.
- Olerkiak.

Larramendi'ren euskerea be txastatu daizun, ona emen zatitxu bi:

1.– Amarduna, usakume gizen bat baialdu eutsoenean idatzia:

Baldin ba'da zeruan
Jaten usakumerik,
Ezin lizake oberik
Auxe baiño an ere jan,
Ha zer usaia zeruan!

Hil bat lezake piztu
Ezen ez ni sendatu:
Zer? Uste det aingeruak
Ziradela gosetuak
Usakumez zaletu.

Ona emen beste zatitxu bat Korografiatik artuta Gipuzkoa'kon jauntxoan aurka:

"Zer diozute, ero-putzak, buru-ariñak, zer dirauskizozute? Artzen ba'det aitzurra, ta hori geiegi da, artzen ba'det jorrai txiki bat, bigarren zotalean agertuko dizutet, ez tratari, ezen, ez nekasari ezen, baita argin, arotz, olagizon, dendari, okin, sagardo-satzaille, ikazkin, zuen etxeetan jaiok, aziak eta biziak. Gipuzkoan izkunde oriek? Eta, alegia, Gaztela'n aditzen zaiotela ta emen ez dakigula odol onaren berri. Ler eztagizutela, merezi badezute ere. Utzi, utzi Gaztelako hizkera txoralda orri: Mairu kutsu, judu kirats, beltz eta billau usai geiegi dabil erri orietan. Oar zaitezte, etxean, Gipuzkoa'n dezutela, iñotara joan gabe, erbestean arkituko ez dezuten garbitasuna. Eta au onela dala, obe dezute alaba txukun hori ezkondu emengo tratolari aberats batekin, ezen ez Gaztelako eta ez besteetako aize, zagi, galbardun askorekin. Ez ni salatu, ta orain agur"

Zati au bai apolojista edo aldelarien eredu!

OLAZAR'tar Martin'ek